

Stručni rad

POMOĆ UČENICIMA S DISLEKSIJOM I DISGRAFIJOM

Barbara Miholič
Osnovna škola IV, Murska Sobota

Sažetak

Unutar članka predstavljeni su učenici koji se tijekom osnovnoškolskog obrazovanja susreću sa teškoćama čitanja (tzv. disleksija) i pisanja (disgrafija). U nastavku opisuje se različite radne strategije i vježbe koje učenicima pomažu u poboljšanju svog čitanja i pisanja. One mogu pomoći i na ostalim područjima potrebnim za razvoj vještina čitanja i pisanja. Učenici njima postaju opušteniji i pouzdaniji u sebe.

Ključne riječi: disleksija, disgrafija, vježbe za poboljšanje čitanja i pisanja, strategije, multi senzoričko učenje.

1. UVOD

Čitanje i pisanje su najbitniji elementi osnovnoškolskog obrazovanja. Učenicima omogućuju izražavanje vlastitih misli i želja te potiču stvaranje kontakata sa drugim osobama. Oni su itekako bitni u razvijanju mašte i stjecanju novog znanja. Teškoće čitanja i pisanja imaju za vrijeme osnovnoškolskog obrazovanja veliki utjecaj na uspješnost učenja, vlastitu percepciju i sliku o sebi. Zbog toga svakom učeniku treba adekvatna procjena u kojoj se preispituje učenikove jake i loše strane, vještine i poteškoće, rizike i prednosti.

2. DISLEKSIJA

Disleksiju svrstavamo među specifične teškoće učenja. Teškoće je moguće primijetiti u specifičnim jezičnim vještinama, posebice kod čitanja. Teškoće je moguće primijetiti i na drugim jezičnim područjima: slovkanje, pisanje te artikulacija riječi. Pojavljuje se u različitim periodima života. Učenicima je zbog različitih teškoća koje se pojavljuju potrebna dodatna pomoć i različite prilagodbe tijekom cijelog procesa školovanja. [1] Istraživanja su pokazala da 15-20% populacije ima neke od znakova disleksije kao što su sporo čitanje, netočno čitanje, teškoće pisanja i slovkanja. Približno 13-14% cijelokupne svjetske školske populacije predstavlja učenici u potrebi za nekim oblikom pomoći. Disleksija se donekle prijenosi i genetski, što znači da postoji velika vjerojatnost da djeca čiji roditelji imaju disleksiju naslijede navedeno. [1]

Učenici imaju teškoće na sljedećim područjima [2] :

PODRUČJE	POJAVA TEŠKOĆA
slovkanje	-Teško pamćenje pravila slovkanja. -Slova nisu u ispravnom redosljedju. -Fonološke greške u slovkanju. -Teškoće u spajanju sufiksa.
pamćenje	-Loše kratkotrajno i dugotrajno pamćenje.
govor	-Loša artikulacija. -Teškoće kod povezivanja glasova u riječi. -Teškoće imenovanja i dozivanja riječi.
organizacija	-Loše organizacijske sposobnosti što vodi lošem planiranju ispunjavanja školskih obaveza (školski rad, učenje, raspored). -Loša organizacija pisanja.
motorika	-Moguće su izražene teškoće u koordinaciji.
čitanje	- Teškoće sa prepoznavanjem glasova u riječima. - Teškoće sa redosljedom glasova i slova u riječima. - Teškoće sa izgovorom određenih glasova u riječi. - Teškoće u tvorbi i prepoznavanju rima. - Otpor prema čitanju.
pisanje	-Sporo i nedosljedno pisanje.

	-Zaboravljaju na veliko početno slovo te ne poštuju pravopisna pravila. - Odmor prema duljem pisanju.
--	--

Ovi učenici također imaju puno snažnih područja [3]:

- dobre vještine rješavanja problema,
- dobra mašta,
- vrlo dobro povezivanje podataka i informacija,
- divergentno mišljenje, originalnost, kreativnost,
- dobre vještine vizualnog pamćenja i prezentacije,
- sposobnost simultane obrade informacija,
- »umjetnički« način mišljenja,
- dobre sposobnosti novih znanja,...

2. 1. UČINKOVITI NAČINI POMOĆI UČENIKU DA POBOLJŠA ČITANJE

METODE I TEHNIKE ZA POBOLJŠANJE BRZINE ČITANJA:

1. Vježbe za razvoj vizualne percepcije

S ovim vježbama postignemo da učenik slijedi određenoj liniji, što je izuzetno bitno za samo čitanje.

- a) Primjer vježbe: učeniku u liniji u bilo kojem slijedu nacrtamo različite znakove. Zajedno sa učenikom imenujemo znakove. Nakon toga učeniku zadamo različite zadatke:
 - potraži srce te nakon toga sa očima prati gornju (ili donju) liniju od početka do kraja.
 - u 15 sekundi pregledaj cijeli uzorak od početka do kraja. Do kojeg znaka si uspio doći u prvom, do kojeg u drugom pokusu?
 - nacrtaj liniju od jednog do drugog znaka, pobrini se da se put nikada ne križa.
- b) U krug napišemo slova. Slova mogu biti spojena – učenik treba pročitati riječ koja nastane. Ako slova međusobno nisu spojena zamolimo učenika da pronađe različite riječi koje mu predlažemo. Učenik može slova spajati u riječi i prema svom izboru.
- c) Čitanje rečenica
U okvirima su napisane različite riječi. Riječi se međusobno povezane sa linijom. Učenik treba pratiti liniju i pročitati rečenicu. U slučaju da riječi međusobno nisu povezane učenik treba na različite načine, te u različitom redoslijedu sam spojiti rečenice.

2. Vježbe za razvoj vizualne i slušne diskriminacije

Cilj ovih vježba je razvijanje vještine razlikovanja slova i njima pripadajućim glasovima. Vizualna i slušna diskriminacija su vještine od izuzetne važnosti za razvoj pismenosti kod učenika, te kasnije u razvoju pažljivog i preciznog čitanja.

- a) Vježbe za razvoj vizualne diskriminacije:
 - Riječi su napisane u redovima. Učenik mora pronaći dvije identične riječi u skupu riječi i podvući ih. Riječi su vizualno vrlo slične jedna drugoj, pa učenik mora biti posebno precizan.
 - Na listu su ispisane različite rečenice. U svakoj rečenici postoji jedna riječ koja se ne uklapa u rečenicu. Učenik mora identificirati o kojoj se riječi radi i zamijeniti je odgovarajućom koja se od zadane riječi razlikuje samo po jednom slovu. Na taj način učenik uči kako jedno slovo može utjecati na cjelokupno značenje riječi.
- b) Vježbe za razvoj slušne diskriminacije

- Učeniku čitamo riječ koju mora dobro zapamtiti. Zatim mu čitamo niz riječi koje su po izgovoru slične toj riječi. Kada učenik čuje riječ koju je morao zapamtiti, kimne.
- Učeniku čitamo parove riječi. Učenikov zadatak je shvatiti koji je glas promijenio značenje riječi (npr. prvi glas, srednji glas, zadnji glas).

3. Vježbe za proširenje vidnog polja

Vježbe proširuju vidno polje i poboljšavaju tehniku čitanja. Učenik tako prelazi s tehnike čitanja pojedinih riječi na tehniku čitanja skupina riječi.

- Učenik ima riječi ispisane u stupcima ispred sebe. Mora pročitati ove riječi što je brže moguće, koristeći karticu za čitanje s otvorom za jednu riječ. Kad pročita prvu riječ, prelazi s karticom na drugu i tako sve dok ne pročita sve riječi. Riječi idu od kraćih prema dužima, do maksimalne dužine riječi od 10 slova.

- učenik čita kratke pjesme.

- čitanje grupa riječi (učenik nastoji na prvi pogled pročitati sve riječi ili cijelu rečenicu).

- učenik mora na prvi pogled utvrditi jesu li slova na obje strane crtice ista ili različita.

Ako nisu isti, prekriži crticu (primjerice: b _____ b, p _____ d).[4]

METODE I TEHNIKE ZA POBOLJŠANJE ČITANJA S RAZUMIJEVANJEM

- igre riječima: učenik mora pokušati što prije dovršiti započete riječi (primjerice riječi koje počinju ili završavaju određenim slovom ili slogom);

- mijenjanje slova u riječi za stvaranje nove riječi;

- traženje riječi suprotnog značenja, sinonima,

- traženje rima,

-traženje nametljivih riječi.

METODE I TEHNIKE ZA POBOLJŠANJE KONCENTRACIJE KOD ČITANJA

- U nizu napisanih brojeva učenik zaokružuje sve parne (ili neparne) brojeve,

- prekriži sve brojeve s parnim ili parnim srednjim brojem,

- podvuče sve brojeve koji počinju (ili završavaju) brojem 6 (7, 3, 2, ...),

- zaokruži sve brojeve koji sadrže broj 77 (18, 32, ...),

- zaokruži sve brojeve kojima su sva tri broja jednaka,

- reći učeniku da pronade određeni broj u skupu brojeva (npr. 532, 697, ...),

- pronade broj u nizu brojeva koji se ponavlja tri (četiri ili više puta),

- pronade i zaokruži sve brojeve veće od 15 (23, 45, ...),

- pronalazi i podvlači u nizu sve riječi koje počinju ili završavaju određenim slovom,

- čita riječi tiho i čita naglas samo riječi koje počinju ili završavaju određenim slovom (ž, h,...),

- u nizu riječi učenik podcrtava riječi koje se ponavljaju različitim bojama, a zatim zapisuje koliko se puta svaka riječ ponavlja,

- različita slova su ispisana u mreži 4x4, a učenik nastoji od tih slova napraviti što više riječi,

- učenik glumi detektiva i pokušava dešifrirati rečenicu koja se sastoji od riječi poredanih u mreži. [5]

3. DISGRAFIJA

Disgrafija je poremećaj na razini rukopisa koji nije izraz smanjene intelektualne sposobnosti. Svrstavamo ga u skupinu specifičnih poteškoća u učenju, odnosno specifičnih deficita na razini vidno-motoričkih procesa koji uzrokuju poteškoće pisanja. Riječ disgrafija stoga se odnosi na probleme pisanja slova i vještinama pisanja. Učenici mogu imati problema s čitljivošću, automatizacijom pisanja i brzinom pisanja.

Disgrafija može biti sustavni dio pridruženih razvojnih teškoća. Obično se javlja zajedno s disleksijom, teškoćama na govorno-jezičnom području, ADHD-om i dispraksijom.

U promatranju učenika sa disgrafijom primijetimo kako je njegovo tijelo napeto, pozicija trupa i glave neispravna. Ruka je podignuta u ramenu te izbačena laktom. Zapešće se okreće i diže što može uzrokovati da se učenik žali na bolove u rukama. Hvat olovke je nepravilan, pritisak olovke na podlogu je prejak ili preblag. Pisanje ga zamara. Učenik je loše orijentiran na površini za pisanje i u bilježnici - izostavlja stranice, retke, počinje pisati po sredini. Ima problema s povezivanjem šarenih slova. Teško mu je zapamtiti smjer pisanja sličnih slova (b-d-p, a-o-e). Uz poteškoće u zadržavanju između dva reda - slova su napisana iznad, ispod ili na retku, font je obično veći. Teško je zamisliti samo duljinu riječi, pa često gura slova zajedno do kraja reda. Slova su obično različite veličine, pravopis slova i riječi je komprimiran ili rastegnut. Razmaci između riječi su neravni - jednom veliki, drugi put mali. Povremeno izostavlja linije. Teško je zapamtiti oblike pojedinih slova i njihovu motoričku derivaciju. Njegov je zapis stoga neuredan i nečitak. Budući da pazi na tvorbu slova, zaboravlja pravopis i jezik.[6]

3. 1. UČINKOVITI NAČINI POMOĆI UČENIKU S DISGRAFIJOM

Kod učenika s disgrafijom moramo sustavno, svakodnevno i ustrajno izvoditi vježbe kojima razvijamo osnovne grafomotoričke sposobnosti. Vježbe se temelje na multi senzornom učenju.

- **Vježbe za razvoj velikih pokreta:** učenik izvodi velike pokrete ramena prema van prioritarnom rukom, zatim rukom koja nije prioritarna i na kraju objema rukama. Crta velike krugove, petlje i valove po zraku, leđima ili papiru. Prilikom pisanja na papiru koristi deblje olovke koje ostavljaju mekši trag i time potiču tečnost pisanja. Učenik pogledom prati pokrete ruke/a.

- **Vježbe opuštanja ruku** koje učenik izvodi prije, tijekom i nakon pisanja.

- **Vježbe za tečnost pisanja:** učenik piše na foliji, ogledalu, prozoru, balonu - prstima ili pjenom za brijanje, na kukuruznoj krupici, riži. Ove površine potiču fluidnost pokreta ruku.

- **Vježbe za razvijanje taktilne percepcije:** Učenik piše po različitim strukturama (folije, ogledalo, riža, brašno), dok dodirom razlikuje različite materijale i oblike.

- **Vježbe orijentacije:** Učenik izvodi vježbe na sebi, drugome, na podlozi i na papiru.

- **Vježbe za automatizaciju oblika slova:** učenik oblikuje slova od različitih materijala ili ih oblikuje tijelom. Slova ispisuje na velike plakate, na svako slovo može priložiti sliku predmeta koji će ga podsjetiti na to slovo. Neka slova budu ispisana u zraku, tijelom, zatvorenih i otvorenih očiju.

- **Vježbe za vizualnu usmjeravanje pažnje:** Učenik traži razlike između dvije slike, povezuje točke na slici, traži putove kroz labirint. [7]

4. ZAKLJUČAK

Disleksija i dispraksija su dio učenika. Naš zadatak u nastavi je da učenika naučimo prihvatiti sebe kao takvog, pomoći mu da se nauči živjeti s time. Učenicima je često, bez obzira što se jako trude, jako teško u školi. To uvelike utječe na njihov razvoj slike o sebi. Uz pravilno planiranu pomoć i vježbe opisane u članku, možemo pomoći učeniku da malim koracima napreduje u svim područjima. Pomažemo mu da otkrije svoje snage i talente te se tako razvije kao osobnost. Bitna je ustrajnost, postavljanje jasnih ciljeva i odabir pravih strategija. Ono što je najvažnije je da učenik ima ljude oko sebe koji ga razumiju i prihvaćaju.

5. LITERATURA

- [1.] The International Dyslexia Association. [Internet]. Dostupno na internetskoj adresi: <http://ldonline.org/article/16282>, (pristupljeno 18. 6. 2022).
- [2.] Reid (2007). Disleksija: napotki za učitelje in starše. U Babuder MKiMK. Učenci s specifičnim težavami: skriti primanjkljaji – skriti zakladi. Bravo, društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnim učnim težavami.
- [3.] M. Kavkler, L. Magajna, M. Košak Babuder, B. Zemljak, L. Janželj, M. Andrejčič, idr. (2010). Disleksija – Vodnik za samostojno učenje študentov in dijakov. Ljubljana, Bravo, društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnim učnim težavami.
- [4.] N. Holly-Šinkovec, S. Pečjak. (1996). Kako do boljšega branja-Vaje za izboljšanje bralne učinkovitosti. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- [5.] Šali B. (1975). Motnje v branju in pisanju. Ljubljana, Zavod RS za rehabilitacijo invalidov.
- [6.] Center Motus. [Internet]. Dostupno na internetskoj adresi: <https://www.center-motus.si/disgrafija-specificna-motna-pisanja>, (pristupljeno 18. 6. 2022).
- [7.] Center Motus. [Internet]. Dostupno na internetskoj adresi: <https://www.center-motus.si/disgrafija-vaje-in-prilagoditve>, (pristupljeno 18. 6. 2022).